

JÓZEF PREMIK (1890—1963)

Dnia 11 listopada 1963 zmarł doc. dr Józef Premik, zasłużony geolog i wybitnie utalentowany wychowawca młodzieży. J. Premik urodził się w roku 1890 w Sanoku, gdzie ukończył szkołę średnią. Studia wyższe rozpoczął na Wydziale Filozoficznym UJ (dział geologiczny), kontynuował je w Pradze i w Wiedniu. W 1917 r. powołany do wojska zostaje skierowany do służby geologicznej i w tym charakterze pracuje w Albanii. Głównym zadaniem, jakie miał do rozwiązania, było skartowanie i opracowanie stratygrafii fliszu w związku z poszukiwaniami ropy naftowej. J. Premika pociągały jednak zawsze problemy morfologiczne, stąd też w Albanii zainteresowały go zjawiska zlodowacenia plejstocénskiego masywu Tomoru, któremu poświęcił ciekawą notatkę. W pracy tej opartej na dokładnej analizie morfologii masywu górskiego, jak i form akumulacyjnych na przedpolu doszedł autor do przekonania, że masyw ten uległ dwukrotnemu zlodowaceniowi. Starsze, większe zaznaczyło się wytworzeniem lodowców karowo-dolinowych i karowych. Odpowiadają mu najwyższe tarasy. Drugie, mniejsze zaznaczyło się pogłębieniem karów i powstaniem w dolinach rzek Tomorycy i Devoli potężnych tarasów położonych na wysokości 120—135 metrów. Autor wyraził przypuszczenie, że największe zlodowacenie Tomoru odpowiada największemu zasięgowi lądolodu na Niżu Polskim, tj. rissowi. Praca, mimo że leżała ona właściwie na marginesie zadań powierzonych wówczas geologowi wojennemu, jakim był J. Premik, zawiera szereg ciekawych spostrzeżeń i wniosków, które do dziś zachowały swą wartość naukową. W czasie pobytu swego w Albanii zebrał J. Premik bogate materiały paleontologiczne z fliszu Albanii w warunkach trudnych bez pomocy i bez szczegółowych map.



W roku 1919 uzyskał J. Premik stopień doktora filozofii za pracę pt. „Studia nad bryozoami sylurskimi Podola”. Praca ta została oparta na materiałach zebranych przez Wł. Szajnóchę jak i zbiorach Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności i była pierwszą w ogóle w literaturze polskiej pracą paleontologiczną nad bryozoami. W pracy tej zostało opracowanych i zilustrowanych 39 gatunków zgrupowanych w cztery rzędy. Jeśli weźmiemy pod uwagę, że jest to pierwsza praca o bryozoach sylurskich Podola, w momencie gdy nie ustalona jeszcze była terminologia systematyczna bryozoów, pionierski charakter tej pracy i jej znaczenie jasno się uwidaczniają.

W roku 1919 został J. Premik powołany do Państwowego Insty-

tutu Geologicznego, gdzie pracował do roku 1933. W czasie swej pracy w Instytucie Geologicznym zajął się J. Premik głównie stratygrafią utworów jury środkowej i górnej w obrębie pasma jurajskiego między Częstochową a Wieluniem. W całym szeregu sprawozdań naukowych Państw. Inst. Geol. przedstawił szczegółowo profile geologiczne tych regionów z obfitymi listami fauny. Wyniki badań ujął w popularnej monografii pt. „Budowa i dzieje geologiczne okolic Częstochowy”. W pracy podał morfologię okolic Częstochowy oraz stratygrafię i paleogeografię utworów jurajskich. Szczegółowo omówiona została stratygrafia i petrografia ilów rudonośnych oraz geneza rud. W pracy umieszczono mapkę geologiczną w skali 1 : 75000 oraz szereg profili geologicznych.

Badania nad jurą wieluńską nie wyczerpywały zainteresowań autora. W ciekawym artykule o warstwach z *Aspidoceras acanthicum* z Trojanowa pod Kaliszem informuje autor o zebraniu bardzo bogatej fauny głównie amonitów i małży, a wśród nich aspidocerasów takich jak: *A. acanthicum* i *A. meridionale*. Jakkolwiek nie udało się autorowi rozwiązać wszystkich zagadnień związanych ze stratygrafią jury na tym terenie, niemniej fakt opracowania bogatej fauny stanowi wartościową pozycję w naszej literaturze jurajskiej.

Na uwagę zasługuje również ciekawa notatka o znalezieniu po raz pierwszy w jurze polskiej szczątków sagowca z rodzaju *Zamites* w Sulejowie nad Pilicą. Fakt ten ma swoją wymowę paleogeograficzną. Badania kartograficzne na terenie jury wieluńskiej w konsekwencji doprowadzić musiały do zajęcia się całokształtem problematyki na badanym terenie. Była to w pierwszym rzędzie problematyka czwartorzędu. W pięknej pracy pt. „Z badań nad dyluwium południowo-zachodniej części środkowej Polski” opisał autor kilka profilów interglacjalnych, które odegrały dużą rolę w poznaniu utworów czwartorzędowych w Polsce. Były to w pierwszym rzędzie profile z Dzbanek Kościuszkowskich i Szczercowa. Stały się one podstawą prac o zasadniczym znaczeniu dla znajomości czwartorzędu tego terenu a także i Polski. W profilach tych autor wyróżnił najstarsze zlodowacenie — odpowiednik zlodowacenia Jaroslavien, dalej zlodowacenie krakowskie a na nim osady interglacjalne Masowien I. Utwory te przykrywają osady zlodowacenia środkowopolskiego. Autor w pracy przeprowadza ciekawą i obszerną paralelizację ze znanymi wówczas profilami interglacjalnymi oraz przedstawia zmiany hydrograficzne na obszarze Warty i Prosy. Badania późniejsze przyniosły pewną korektę pozycji stratygraficznej omawianych profilów, niemniej przedstawiają one trwałą wartość przez ich gruntowne opracowanie stratygraficzne i paleobotaniczne dokonane wzorowo przez K. Piecha.

Zwolnienie z Instytutu 1933 r. J. Premika odbiło się zdecydowanie na dalszych kolejach jego życia. Jego zainteresowania pedagogiczne, które uprzednio silnie zaznaczały się w jego działalności, wzięły obecnie górę i zadecydowały o dalszym jego rozwoju. Jeszcze przed wojną pracował J. Premik w szkole średniej, a później w ówczesnym pedagogium. Po wojnie z całym zapałem przystępuje do pracy w Wyższej Szkole Pedagogicznej, gdzie przez wiele lat jest kierownikiem Katedry Geografii tejże uczelni. W roku 1951 pełni funkcję dziekana Wydziału Biologiczno-Geograficznego. W 1956 r. Państwowa Komisja Kwalifikacyjna przyznała mu tytuł docenta.

J. Premik był członkiem-założycielem Polskiego Towarzystwa Geologicznego, przez szereg pierwszych lat istnienia Towarzystwa wcho-

dził w skład Zarządu Głównego jako skarbnik, potem był długoletnim członkiem Komisji Rewizyjnej.

Z J. Premikiem zetknąłem się od momentu pierwszych lat studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim. Razem uczęszczaliśmy na wykłady Szajnochy, Morozewicza, Witkowskiego i innych profesorów. Razem wędrowaliśmy po okolicach Krakowa czy dolinach karpackich. Szczególnie dobrze pamiętam naszą wspólną wycieczkę tuż przed wojną jarem Dniestru na Podole. Podziwialiśmy wówczas kolorowe brzegi rysujące się z obu stron rzeki. J. Premik odznaczał się zawsze dużym poczuciem humoru, wesołością, szerokością zainteresowań naukowych, które jednały mu wielu przyjaciół. Obok zagadnień stratygrafii pociągała go zawsze problematyka morfologiczna, stąd też był entuzjastycznym słuchaczem prof. Sawickiego i Smoleńskiego, którzy wprowadzali nas w tajniki analizy krajobrazu. Na wycieczkach geologicznych jaśniał jego talent odcyfrowywania zawikłanych nieraz profilów karpackich, a jego zdolności ujawniły się w pięknej młodzieńczej pracy z geologii Albanii. Prosty i szczery opiekował się młodszymi kolegami, zyskując sobie ich uznanie i przywiązanie. Jego nieprzeciętne zdolności pedagogiczne przyciągały młodych adeptów geologii i odbiły się na dalszym ich rozwoju.

Działalność naukowa J. Premika zanikła, zbyt wcześnie ze szkodą dla nauki. Mógł niewątpliwie znacznie więcej dać ze siebie. Stało się niestety inaczej. Ale i tak dorobek, jaki pozostawił po sobie, stanowi trwałą wartość naukową i zapewnia mu poczesne miejsce w nauce. W sercach tych, którzy go znali, zostawił pamięć dobrego kolegi i serdecznego opiekuna młodzieży.

Edward Passendorfer

PRACE DRA JÓZEFA PREMIKA
Z ZAKRESU GEOLOGII I PALEONTOLOGII

- 1922. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w lecie roku 1921 na obszarze rudonośnym powiatu wieluńskiego. *Compte-rendu des explorations géologiques effectuées sur les terres à minerai de fer du district de Wieluń. Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 2, p. 3—6.
- 1923. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w lecie 1922 r. w okolicach Wielunia, Kalisza i Sieradza. *Compte-rendu des recherches géologiques exécutées en 1922 dans les environs de Wieluń, de Kalisz et de Sieradz. Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 5, p. 10—12.
- 1924. O bryozoach sylurskich Podola polskiego. *Sur les Bryozaires du Silurien de la Podolie polonaise. Pr. Państw. Inst. Geol.* 1, z. 2/3, p. 157—197.
- 1924. O zastoisku widawskim. *Sur le lac endigué glaciaire de Widawa. Spraw. Państw. Inst. Geol.* 2, z. 3/4, p. 419—427.
- 1924. Spostrzeżenia nad utworami lodowcowymi w dorzeczu Warty. *Observations sur les dépôts glaciaires dans le bassin de la Warta. Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 8, p. 5.
- 1924. Sprawozdanie z badań geologicznych w okolicach Olewina, Kraszkowic, Burzenina, Widawy i Szczercowa. *Compte-rendu des recherches géologiques dans le bassin de la Warta. Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 8, p. 3—4.
- 1924. Warstwy glaukonitowe i kordatowe w Wieluniu i Lipiu. *Les couches glauconieuses et les couches à C. cordatum à Wieluń et à Lipie. Spraw. Państw. Inst. Geol.* 2, z. 3/4, p. 359—372.

1925. Kilka uwag o dyluwialnym zlodowaczeniu Tomoru w południowej Albanii. Quelques remarques sur la glaciation quaternaire du Tomor en Albanie méridionale. *Rocz. Pol. Tow. Geol.* 2, p. 49—64.
1925. Notatka sprawozdawcza z badań geologicznych w powiecie wieluńskim. *Spraw. Komis. Fizjogr. PAU* 58/59. p. XX-XXII.
1925. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w r. 1925 na obszarze Praszki, Rudnik, Komornik i Działoszyna. Compte-rendu des recherches géologiques exécutées en 1925 dans les environs de Praszka, Rudniki, Komorniki et Działoszyn. *Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 13, p. 7—9.
1925. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w r. 1924 w powiecie wieluńskim oraz nad górną i środkową Widawką. Compte-rendu des recherches géologiques exécutées en 1924 dans le district de Wieluń, et sur la haute et moyenne Widawka. *Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 10, p. 8—11.
1925. wspólnie z J. Zabłockim, *Zamites gigas* Lindley et Hutton var. *Feneonis* Brongn. sp. z sekwanu górnego okolic Sulejowa nad Pilicą. *Zamites gigas* Lindley et Hutton var. *Feneonis* Brongn. sp. de Séquanien supérieur des environs de Sulejów sur la Pilica. *Spraw. Państw. Inst. Geol.* 3. z. 1/2, 129—134.
1926. Warstwy z *Aspidoceras acanthicum* w Trojanowie pod Kaliszem. Les couches à *Aspidoceras acanthicum* à Trojanów près de Kalisz. *Spraw. Państw. Inst. Geol.* 3, p. 349—368.
1926. Występowanie górnego senonu pod Sieradzem. Le Sénonien supérieur aux environs de Sieradz. *Spraw. Państw. Inst. Geol.* 3, z. 3/4, p. 376—379.
1927. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w r. 1926 na arkuszu Wieluń oraz wzdłuż nowo wybudowanej kolei Podzamcze-Wieluń-Kalety. Compte-rendu des recherches géologiques exécutées en 1926 pour la feuille Wieluń et le long du chemin de fer Podzamcze-Wieluń-Kalety. *Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 16, p. 12—13.
1928. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w r. 1927 na obszarze arkuszy Krzepice i Częstochowa. Compte-rendu des recherches exécutées en 1927 pour les feuilles Krzepice et Częstochowa. *Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 19/20, p. 8—9.
1929. Sprawozdanie z badań wykonanych w r. 1928 na obszarze arkuszy Krzepice i Częstochowa. Compte-rendu des recherches exécutées en 1928 pour les feuilles Krzepice et Częstochowa. *Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 22/23, p. 6—7.
1930. Badania nad dyluwium województwa łódzkiego. Cz. 1. O utworach preglacialnych i interglacialnych w dorzeczu środkowej Warty, Widawki i Prośny. On the preglacial, glacial and interglacial formations in the area of Middle Warta, Widawka and Prośna. *Rocz. Pol. Tow. Geol.* 6: 1929, p. 382—392.
1930. Calcaires à Alvéolines de Mali Trvolit-Čuka Kunors dans l'Albanie moyenne. Wapienie alweolinowe z Mali Trvolit-Čuka Kunors w środkowej Albanii. *Rocz. Pol. Tow. Geol.* 6: 1929, p. 91—97.
1930. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w roku 1929 na obszarze Kłobucka-Wręczycy, Rudnik (na NE od Częstochowy) i nad środkową Widawką. Compte-rendu des recherches géologiques faites en 1929 dans la région de Kłobucko-Wręczycza, Rudniki (au NE de Częstochowa) et sur la Widawka moyenne. *Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 25, p. 26—32.
1930. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w roku 1930 na arkuszu Częstochowa w okolicy Szarlejki, Łojek, Gnaszyna oraz na arkuszu Koziegłowy w okolicy Kozichłówek i Aleksandrii. Compte-rendu des recherches géologiques, faites en 1930, pour la feuille Częstochowa, dans les environs de

- Szarlejki, Łojek et Gnaszyn ainsi que pour la feuille Kozięgłowy aux environs de Kozięgłówki et Aleksandria. *Posiedz. nauk Państw. Inst. Geol.* 28, p. 20—24.
1931. Przyczynek do znajomości utworów górnajurajskich pasma krakowsko-wieluńskiego i środkowej Widawki. Contribution à la connaissance des dépôts suprajurassiques de la chaîne de Cracovie à Wieluń et du cours moyen du fleuve Widawka. *Rocz. Pol. Tow. Geol.* 7: 1930/31, p. 148—151.
1931. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w r. 1931 w najbliższej okolicy Częstochowy oraz na arkuszu Kozięgłowy w okolicy Choronia, Poraja, Gężyn i Siedlec. Compte-rendu des recherches géologiques exécutées en 1931 pour les feuilles Częstochowa et Kozięgłowy. *Posiedz. nauk Państw. Inst. Geol.* 31, p. 15—19.
1931. Tymczasowa notatka o postglacialno-dyluwialnym torfowisku w Konopiskach (SW od Częstochowy). Vorläufige Mitteilung über postglazial-diluviales Torfmoor in der Gegend von Konopiska (SW von Częstochowa). *Rocz. Pol. Tow. Geol.* 7: 1930/31, p. 120—121.
1932. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w r. 1932 na ark. Woźniki, Częstochowa i Szczerców. *Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 34, p. 13—16.
1932. Zur Kenntnis des Diluviums in südwestlichen Mittelpolen. Über die Ausbildung und Gliederung des Diluviums im süd-westlichen Teil Mittelpolens. Wykształcenie i stratygrafia dyluwium południowo-zachodniej części Polski środkowej. *Rocz. Pol. Tow. Geol.* 8, p. z. 2, p. 1—50.
1933. Sprawozdanie z badań geologicznych w roku 1933 na arkuszu Częstochowa oraz Woźniki. Compte-rendu des recherches exécutées pour les feuilles Częstochowa et Woźniki. *Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 37, p. 8—11.
1934. Budowa i dzieje geologiczne okolic Częstochowy. Über den geologischen Bau und Geschichte der Umgegend von Częstochowa. *Ziemia Częstochowska* 1, p. 256—266.
1935. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w r. 1934 na ark. Kozięgłowy oraz Częstochowa. Compte-rendu des recherches exécutées en 1934 sur les feuilles Kozięgłowy et Częstochowa. *Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 41, p. 16—17.
1936. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w r. 1935 na arkuszu Częstochowa. Compte-rendu des recherches exécutées en 1935 pour la feuille Częstochowa. *Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geol.* 44, p. 12—13.
1937. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w r. 1936 na arkuszu Częstochowa oraz Woźniki. Compte-rendu des recherches géologiques exécutées en 1936 pour les feuilles Częstochowa et Woźniki. *Posiedz. nauk Państw. Inst. Geol.* 47, p. 13—15.
1947. The Albien, Cenomanian and Turonian on the Eastern slope of the Kraków-Wieluń Ridge between Sygątko and Kłobukowice on the Warta. Alb, cenoman i turon wschodniego skłonu pasma krakowsko-wieluńskiego między Sygątką i Kłobukowicami nad Wartą. *Wykaz prac matem.-przr. w Polsce w latach 1939—1945*. PAU, Kraków.
1947. The Albien, Cenomanian and Turonian on the Western slope of the Małogoszcz. Ridge between Dobromierz (S of Przedborze) and Małogoszcz. Alb, cenoman i turon zachodniego skłonu pasma Małogoskiego między Dobromierzem (na S od Przedborza) i Małogoszczą. *Wykaz prac matem.-przr. w Polsce w latach 1939—1945*. PAU, Kraków.
1947. Czy wiatr jest naszym sprzymierzeńcem, czy też wrogiem. Czytelnik ss. 28, Wiedza Powsz. Bibl.-czka Muzeum Ziemi. Cykl: *Ziemia i jej dzieje* z. 7, Warszawa.
1947. Diluvial rocks in the area of Częstochowa, Koniecpol, Włoszczowa and Mała-

- goszcz. Skąły dyluwialne rejonu Częstochowy, Koniecpola, Włoszczowej i Małogoszczy. *Wykaz prac matem.-przyr. w Polsce w latach 1939—1945*. PAU.
1947. Diluvial rocks in the regions of Tarnów, Grabiny, Szczucin, Mielec, Kolbuszowa Szczepanowice and Baranów Sandomierski (maps: Pilzno, Tarnów, Stopnica, Mielec). Utwory dyluwialne w okolicach Tarnowa, Grabiny, Szczucina, Mielca, Kolbuszowej, Szczepanowic i Baranowa Sandomierskiego. *Wykaz prac matem.-przyr. w Polsce w latach 1939—1945*. p. 175—196.
1947. Fauna of the Paleogene and Neogene Flysch of Central Albania (Tirana-Berat). Fauna paleogenu i neogenu fliszu centralnej Albanii. *Wykaz prac matem.-przyr. w Polsce w latach 1939—1945*. PAU, p. 196—198.
1947. The geologic constitution of the newly discovered Jurassic ore-bearing basin and of the Tertiary lignite basin in the region of Wieluń (district of Łódź). Budowa geologiczna niedawno odkrytego jurajskiego zagłębia rudnego i trzeciorzędowego basenu lignitowego w rejonie Wielunia (woj. łódzkie). *Wykaz prac matem.-przyr. w Polsce w latach 1939—1947*. PAU, p. 198.
1947. Geological constitution of Central Albania between Tirana, Elbasan and Berat. Budowa geologiczna centralnej Albanii między Tiraną, Elbasanem i Beratem. *Wykaz prac matem.-przyr. w Polsce w latach 1939—1945*, p. 196—198.
1947. Geological maps in the scale 1 : 100 000, sheets: Częstochowa, Koniecpol, Włoszczowa (SW), Woźniki (NE), Tarnów, Mielec and Stopnica (SE). Mapy geologiczne w skali 1 : 100 000, arkusze: Częstochowa, Koniecpol, Włoszczowa (SW), Woźniki (NE), Tarnów, Mielec i Stopnica (SE). *Wykaz prac matem.-przyr. w Polsce w latach 1939—1945*. PAU, p. 200.
1949. J. Premik i Mochnacki, Mapa geologiczna Polski. Wyd. 1.
1950. Kazimierz Piech 1893—1944. *Rocz. Pol. Tow. Geol.* 19. 1949, z. 1, p. 234—235.
1951. J. Premik i Mochnacki, Mapa geologiczna Polski. Wyd. 2.

RÉSUMÉ

Józef Premik, né à Sanok en 1890 est décédé à Kraków, 11 novembre 1963. Il a fait ses études de géologue à l'Université des Jagellons à Kraków. Pendant la première guerre mondiale il travaillait comme géologue en Albanie et il a écrit deux mémoires concernant ce terrain: sur la glaciation pleistocène de Tumor en Albanie méridionale et sur les Foraminifères (Alveolina). En 1919 il a gagné le titre du docteur es sciences après la présentation de sa thèse sur les Bryozoaires siluriens de la Pologne. De 1919—1933 il était employé à l'Institut Géologique de Pologne, en ce temps il a publié plusieurs études sur la stratigraphie du Quaternaire et du Jurassique moyen et supérieur et a fait des levées géologiques. Il a consacré la dernière période de sa vie aux travaux didactiques et mourut comme professeur en retraite de l'École Pédagogique Supérieure à Kraków.

J. Premik était un des membres-fondateurs de la Société Géologique de Pologne. Pendant les premières années de l'activité de cette Société il était membre d'Administration — trésorier — ensuite pendant plusieurs années membre de la Commission de Révision de la Société.

Edward Passendorfer